

YA HMANDA

HA NUYA YA HOGÄ NT'OTE DÄ
T'ETS'I HA RA YA HMUNTSI YA
NTHOKI HA RA NT'ETS'I,

HA NU MA RA YA NT'ETS'I HA YA DIPUTACIONES
NE YA DANGA HNINI 2024.

YA HMANDA HA NUYA YA HOGÄ NT'ÖTE DÄ T'ETS'I HA RA YA HMUNTSI YA NTHOKI HA RA NT'ETS'I, HA NU MA RA YA NT'ETS'I HA YA DIPUTACIONES NE YA DANGA HNINI 2024.

Ha 'na ra mudi ra 'mede ra Xeni Hnini 'Monda dá ma nuya ya hogä ntöte ha ya hmuntsi ge ya tsote. Nuya dá ma ge da za dá t'ets'i. Xa ge'ä, ha nuya ya nt'öte tsa da handi xa hño ha nuya jä'i ne ha da züdi ha ra Xeni, ha njabu un ra nxöge ha ya hmuntsi ha ra tsote, ha tsa da hoki ya nthoki ge da za da faste ra nthoki ha ya nepabi ya nt'ets'i ha ya mpanti ge da 'yoti ha ra kohi.

Ha nu ra nt'etsi ha ya Diputaciones ne ya Dangä Hnini 2024, ya hmuntsi tsa da ets'i ha ya kandidatura ha ya hogä nthoki ya jä'i ya mengu ha gatho ya hmuntsi:

- Hnini ne ya mengu hnini
- Ya jä'i mengu afro'monda
- Ya jä'i hingi 'byi xa hño
- Ya jä'i LGBTTTIQ+

Ya nt'ets'i da za handi ha ma ra ya thandi:

1. Ya kohi

Nuya ya nthoki da handi ha ya eni ha nu ra nt'öte, ya nsu, ya hmandane da handi xa hño, ge da za hoki ha mahyegi ha ya nt'oti ha ya 'mede ha nu ra 'befi. Ya jut'i ga ma nuua da hmanda da handi ha nu ra t'ets'i, ge njabu, ha nu ra 'befise ne ra nthokisege tsa dá mede ha ya hmuntsi ha un ra nthoki ha un ra mbo te, da 'mede ha ya ntöte ha ya 'bede ha ya hmuntsi ha ya jä'i ge ya mengu ha ya hmuntsi ha ya tsote.

Ha nu ra 'bede ha ra t'ets'i da umbi ra xeni, ha njabu:

- Hamu ra xeni da za ar dängi ua mahyegi ra .50, da handi ra 'bede nu ma 'na ra dängi.

Ra thandi

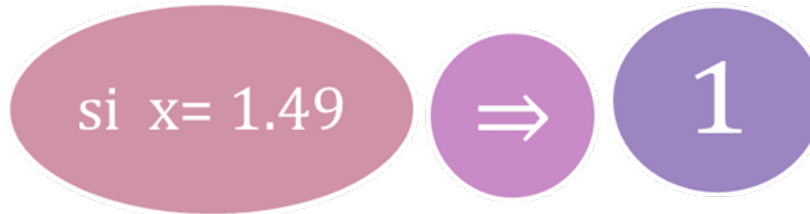

Crerios para la implementación de acciones afirmativas

en la postulación de candidaturas a los distintos cargos de elección popular, en la Elección de Diputaciones y Ayuntamientos 2024

- Hamu ra xeni da za ar chylo ua mahyegi ra .49, dá hyandi ra 'bede u ma 'na ra 'mede.

Ra thandi

2. Ya Hmuntsi ra Dänga Hnini

2.1 Ya Dänga Hnini

Ya hmuntsi, ya uni hmuntsi ua ma ra ya hmuntsi, ha gatho nuyü bi 'yotiha ra nt'oti ha un ra Dänga Hnini, tsa dá umbi ra 3% ha ya ets'i dá hmuntsi ha ya jä'i mengu ya hmuntsi ya meti da za da nja ra Instituto, gehya ya 125 ya dänga ya hnini ra Xeni Hnini 'Monda. Tsa dá 'yoti, genä, 'na ra nt'oti ra hmuntsi, ha ge'ä, ha ya jä'i ngu ra yoho jä'i ge tsa dá ehë ha ra hmuntsi.

Ha dá za dá umbi ra nkyuti ha ra mahyegi ne ya mfaste, ra johya ne ma ra ya ntöte ha ya nepati ne ya 'yosë da hma, ge nu ra nt'öte ha ra dänga hninige ne ya 'yosë, dá za da ma ha ra nda na ra hmuntsi, ha ya dänga hmuntsi ua ma ra ya jä'i ra mengu nxöge, hmuntsi, ua mara, xa ge'ä ra ntöte.

2.2 Ya Sindikatura

Ya hmuntsi, ya dänga hmuntsi ua ma ra ya hmuntsi, ha gatho nuyü ya hmuntsi da ma ha ra ntofo ha ra sindikatura, tsa da m ama ra ya ngu ra 3% ya ets'i ha gatho nuyü ya nt'oti ya jä'i mengu ha ya hmuntsi ya ntöte ha nunä ra Instituto, ha ya 125 ya dänga hnini ra Xeni Hnini 'Monda, tsa dá 'yoti, genä, 'na ra nt'oti ra hmuntsi, ha ge'ä, ha ya jä'i ngu ra yoho jä'i ge tsa dá ehë ha ra hmuntsi.

2.3 Ya Regiduría

Ya hmuntsi, ya dänga hmuntsi ua ma ra ya hmuntsi, ha gatho nuyü ya hmuntsi da ma ha ra ntofo ha ra regiduría, tsa da ma ra ya ngu ra 5% ya ets'i ha gatho nuyü ya

nt'oti ya jä'i mengu ha ya hmuntsi ya ntote ha nunä ra Instituto, ha ya 125 ya dänga hnini ra Xeni Hnini 'Monda. Ha gatho nuyü ya ntote ya nthoki.
Ya njaby da ma ha ra ngu manjuantho ra 15% ha 'na ra hmuntsi. Ha gatho nuyü ya ntote, ha nu ra jä'i ngu ra yoho jä'i tsa ra meti ha rá hmuntsi.

3. Nuya ya Dänga ya hmuntsi

Ya hmuntsi ne dá nt'ets'i, ya dänga hmuntsi ua ma ra ya hmuntsi, ha gatho nuyü ya hmuntsi da ma ha ra ntofo ha ra ya Dänga ya hmuntsi, tsa da ma ra ya ngu ra 4% ya ets'i ha gatho nuyü ya nt'oti ya jä'i mengu ha ya hmuntsi ya ntote ha nunä ra Instituto, ha ya 45 ya distrito ya ents'iuua ya mengu. Ya ntote tsa da ma, ngu ya, ha yoho ya ntoteua ma ra njaby. Nehe ra jä'i dá gohi ma na ra jä'i dá 'yote ya meti ra mahyegi ra hmuntsi dá ntote.

Ne ha ge'ä, ha dá za dá umbi ra ntkuti ha ra mahyegi ne ya mfaste, ra johya ne ra ntote ha ya nepati ne ya 'yose da hma, ge un ra nt'ote ha ra dänga hnini ne ma ra ya hmanda ha ya ntote, ge dá za da ma ha ra nda na ra hmuntsi, ya dänga hmuntsi ua ma ra ya jä'i, xa ge'ä ra ntote.

4. Ha ya dänga hmuntsi ne ma ra ya hmuntsi

Ha ra ets'i ha ya nt'ets'i mengu ha ya nthoki njaby ha dá hoki ha ya distrito ne ya dänga hmuntsi ge dá 'yote 'na ra Convenio ua 'na ra Hmuntsi ua ma ra ya Hmuntsi, ha 'na ra jä'i ne da ote ra mengu ua ma ra 'befi, tsa dá umbi ra ets'i ge ya ntote njaby ha ya hmuntsi ne ma ra ya jä'i mahyegi.
Ra mfaste ra nt'ets'i, ha un ra ntote da nja, tsa da ma dá hoki ya nt'ets'i dá 'yote ya hmuntsi ua ra 'yose.

5. Ra He'mi ha dá umbi nuya hmuntsi ra nthoki njaby ha gatho nu'u

Ha nu ra nthoki da za da umbi ya nt'ets'i ha ya hogä nthoki dá hoki ya jä'i ge ra mengu ha ya hmuntsi, da ma ha ra dänga he'mi da 'yoti ne ra ya nt'oti da ma 41 ra Dänga He'mi ha ya nt'oti ya nt'ets'i gatho nuyü ya ra nt'ets'i gatho nuya ya hmuntsi ra nt'ets'i ra IEEM, tsa umbi ya he'mi ne ma ra da za da ma nuua:

- Ya hnini ne ma ra mengu ya hnini (ar 'befise da ma)
  - I. Ra dänga 'befise mengu (ra mengu ne ra nthu'ye) ne

II. Ra dänga 'bëfise mengu (ra mengu ne ra nthu'ye):

Ra dänga he'mi ra nsunda hmuntsi, ya tsitbi ra hnini ua mengu ra hnini da nfaste.

Ha nunä ra nthoki da za dá umbi ya he'mi ha nuya ya ntsutbi.

- Ya 'afro'monda (ar 'bëfise da ñenä)
  - I. Dá ma ra majuäni, habu da ma ge ra mengu ha ra mengu 'Monda u ara afro'monda (ra mengu ne ra nthu'ye)
- Ya jä'i ge hongí nja ra nzaki(ar 'bëfise da ma)
  - I. Ra dänga he'mi da umbi ra nsunda nzaki ga da rai ha ra 'yotete ha ra nzaki ge hingi 'bui xahño, tsa da ma ha ra tsotege ra mahyegi ha ya ntöte ne ra dá ma ha ra hmanda (ra ntofo n era thuhu, ra nthu'ye) ne ra 'bede ra cédula profesional ha ra jä'i da ma, ne njabu ha ra sello ra nsunda nzaki); ua
  - II. Ra yo he'mi ha un ra mpunsi ne ma ra ha ra Credencial Nacional para Personas con Discapacidad.
- Ya jä'i LGBTTTIQ+(ar 'bëfise da ñenä)
  - I. Da zá da ma majuani, habu ra mengu ra hmuntsi ra LGBTTTIQ+, da ma ha un ra hmuntsi ra mengu. (ra mengu ne ra nthu'ye); ua
  - II. Ra he'mi ha da za dá ma ra mengu; ua
  - III. Ra credencial ha ra nt'ets'i ha ya jä'i ua yoho ya mengu "X"; ua
  - IV. Ra he'mi ra 'mui ua ra mpani;
  - V. Ra declaración Judicial ra nthanti; ua
  - VI. Ra he'mi ra Asociación Civil (A.C.), Organización ua ra hmuntsige da za da umbi ra 'bëfi ha ya jä'i ra LGBTTTIQ+ ne ma ra.

1 Ha da njabu da ma ha:

Ra Manual ra Diagnóstico ne Estadístico ha ya Trastornos Mentales, DSM-5; dá za da handi ha ra <https://www.federaciocatalanadah.org/wp-content/uploads/2018/12/dsm5-manualdiagnosticoestadisticodelos-trastornosmentales-161006005112.pdf>

Ra Clasificación Estadística Internacional de Enfermedades y Problemas Relacionados con la Salud, CIE-10; consultable en <https://ais.paho.org/classifications/chapters/pdf/volume1.pdf>

Clasificación Internacional del Funcionamiento, de la Discapacidad y de la Salud, CIF; consultable en

Críterios para la implementación de acciones afirmativas

en la postulación de candidaturas a los distintos cargos de elección popular, en la Elección de Diputaciones y Ayuntamientos 2024

6. Gatho ya hmuntsi he'mi

Da ñätsi ya hmuntsi he'mi ge hma ha ra 'bede 5, ya jä'i ne da ma ha ra ntote da za da handi ha un ra hmanda ra 'befi ha da 'yote ya jä'i.

Nehe da ma, ya thuhu ya jä'i ge da ma ha ra nt'ets'i ya ntote, njabu ra thadi dá mara nthoki ha ra ets'i, da ma handi ya jä'i 2; njabu, ya jä'i LGBTTTIQ+, nehe da za da handi ra hmanda ge da hma ra ñoḥo ua ra 'beñä.

7. Ha un ra dänga nt'ets'i da ma dña gani ha un ra thandi

Ha dá gohi ha un ra hmanda ha ra xeni 70 fa ra Kohi ha dá 'yofo gatho nuyu ya nt'ets'i ha gatho nuyu ya jä'i ne dá nt'ets'i ra IEEM, ha un ma ra jä'i ne da ma da nja ra ntote, xi un ra jä'i tsa dá ma da ne da'yote ra meti ha ra hmuntsi ra jä'i ge da za da da 'yofo, tsa dá ma ha ra ñoḥo u ara 'beñä ha ra nt'ets'i.

8. Ha un ra mponi ra 'beñä u ara ñoḥo

Gatho nuyu ya nt'etsi tsa da nthoki ha un ra müdi ha ra mponi ra 'beñä ua ra ñoḥo ha gatho nuyu ya ntote ma ñä, manjuantho mahyegi ya 'beñä u ara ñoḥo, da hmada ha ra Dänga nt'ets'i ha nuyu ya nthets'i ha un ya jä'i ha ra ets'i ha ra Instituto Electoral del Estado de México, ya nt'ofa ha da za da thoki ra mponi ra 'beñä u ara ñoḥo ne ma ra ya jä'i ne da nt'etsi ha nuya ya hmuntsi ra nt'ets'i ha ra Xeni Hnini 'Monda ne ma ra ya ntoti da hmada.

Ya nt'ets'i da za dá hoki ha ya ntoteha ya distrito ne ma ra ya dänga ya hnini, ha da za da hoki ha ya dänga ya hmuntsi ne ya dänga tsutbi ya hnini, da za dá ma da nja ya xeni, ha da njabu ya jä'i ra mengu de ya mengu ra 'beñä u ara ñoḥo, da za da mede ra meti da 'yofose.

Ha ra nt'ote, da za dá 'yofo ya jä'i ha hinga ma ra, ha un ra nda ra thandi ya mfatsi ya jä'i, ya politiko ne ya nt'ets'i ya jä'i ra ra 'beñä ua ra ñoḥo ne ma ra, ya mahyegi ge hinga ya 'ñets'i da umbi ya ñoḥo, ha ya manga ha ra 50% ya nt'ets'i ya 'beñä.

9. Ha nu ra mahyegi ya jä'i

Ya dänga hmuntsi, ma ra ya zi hmuntsi ne gatho nuyu, tsa da nt'ets'i ha nu ra, ra nzäi ne ya hñä, ra mengu ha ma ra ya hmuntsi ra tsote, ha njabu, da mede nse'ä ha na ra hmuntsi ge da za da 'yofose; ha un ra, mahyegi hingá tsa dá mede ha ra nthoki ha un ra hogä ntote.

https://www.gob.mx/cms/uploads/attachment/file/2230/CIF_OMS.pdf

2 Tsa da handi nuyu ya ntofo RRA10703/21 y RRA11955/21, da hoki ha ra Pleno del Instituto Nacional de Acceso a la Información y Protección de Datos Personales (INAI).

Crterios para la implementación de acciones afirmativas

en la postulación de candidaturas a los distintos cargos de elección popular, en la Elección de Diputaciones y Ayuntamientos 2024

Ya jā'i ne dá za da nja ha yoki u ama ra ya ntote, ha ya dá hokise nu'ä bi 'yofu, tsa dá thandi ha ya mahyegi ha ya ge, ga dá gohi ma ra ya jā'i, ha mrase.

10. Dá medi ra 'yofu ya hmuntsi

Ha un ya dānga ya hmuntsi, ma ra ya zi hmuntsi ne gathu nuyu, tsa da nt'ets'i ha hingá da ñäts'i ya nt'ets'i ha nuya ya dānga ntoti ha ra Consejo General, ha da 'yote ya nthoki da njabu ya hmuntsi ha ra tsote, dá medir a nthoki ya hmuntsi ne gathu nuya ra nt'ets'i da hoki.

11. Thandi ra meti ha ya hmuntsi da nthoki njabu ma ra ya hmuntsi ha un ra tsote

Ha da nja dá 'yofu ya thuhu 4, ra 'bede 6, 19, ra xeni I, ra 'bede 6 ne 24 ne ra ntofo ya Lineamientos ha da hñä ra Sistema "Ya Kandidatas ne ya Kandidatos, Pädiyu" ha ya ntote ha ya Procesos Electorales Locales, ma mengu ha ya hmuntsi ha hingá tsote ha un ma ra jā'i ne ma ra ya ha un ra ntote ha ra mfaste ra nthoki njabu, dá thandi.

